Лингвистикалық философия · 11-дәріс

Ноам Хомский: туа біткен тіл қабілеті және ментализм

Дәріскер: Кузембекова Ж.Ж. PhD,
қауымдастырылған профессор

ГЕНЕРАТИВТІК БАҒДАР

Генеративтік бағдар тілді ішкі білім ретінде қарастырады

Негізгі назар тілдің сыртқы көрінісіне емес, адамның ішкі тілдік біліміне және оның құрылымына түседі.

Негізгі нысан

Адамның ішкі тілдік білімі және оның құрылымы.

Тірек ұғымдар

Әмбебап грамматика, құзырет, орындау.

Үш деңгей

Онтологиялық, эпистемологиялық, әдіснамалық талдау.

БІЛІМ ЖӘНЕ ҚОЛДАНЫС

Құзырет пен орындау: білім мен қолданысты ажырату

теориялық деңгей → нақты жағдаят

Құзырет

Сөйлеушінің тілдік білімін сипаттайтын теориялық деңгей.

Орындау

Нақты сөйлеу жағдаятындағы тілдік әрекет. Оған контекст пен ниет әсер етеді.

ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ ӨЛШЕМ

I-language мен E-language: тілдің ішкі және сыртқы өлшемі

I-language

Жеке адамның санасындағы ішкі, когнитивтік тілдік жүйе.

Ішкі білім · жеке сана · когнитивтік жүйе

зерттеу нысаны және сұрақ

E-language

Қоғамдағы тілдік қолданыс, ортақ нормалар және байқалатын деректермен байланысқан өлшем.

Қоғам · норма · байқалатын дерек

Бір сөйлемді түсіндіруде зерттеу нысаны мен таңдалған теориялық сұрақ шешуші рөл атқарады.

ДЕРЕК ПЕН ТЕОРИЯ

Тіл меңгеруді түсіндіру: дерек пен теория арасындағы көпір

01

Құбылысты нақтылау

Құбылыстың нені түсіндіретінін нақтылау.

02

Баламаны салыстыру

Баламалы түсіндірмелермен салыстыру.

03

Дерекпен бағалау

Нақты тілдік дерек арқылы артықшылық пен шектеуді бағалау.

Жеке тілдік мысал әмбебап заңдылықты өздігінен дәлелдемейді.

ТЕОРИЯЛЫҚ САЛЫСТЫРУ

Формалды-аналитикалық және қолданысқа бағдарланған бағыттар әртүрлі сұрақ қояды

Өлшем	Формалды-аналитикалық бағыт	Қолданысқа бағдарланған бағыт
Негізгі сұрақ	Сөз / тіркестің мағынасы қандай шартпен анықталады?	Айтылым контексте қандай әрекет атқарады?
Дерек	Логикалық форма, референция, ақиқат шарттары	Диалог, сөйлеу жағдаяты, әлеуметтік норма
Шектеу	Контекст өзгермелілігін толық қамтымауы мүмкін	Жалпылау мен формализация күрделенуі мүмкін

СЫН ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

Генеративизмге сын: теория нені түсіндіреді, нені ашық қалдырады?

Ажырату

Теориялық ұғым, зерттеу нысаны және дәлел түрі өзара ажыратылуы тиіс.

Күшейту

Қарсы мысалдар, контекст айырмашылықтары және операциялық анықтамалар аргументті күшейтеді.

Бағалау

Докторант теорияны мазмұндаумен шектелмей, оның шешетін және ашық қалдыратын мәселелерін бағалайды.

ЗЕРТТЕУ ДИЗАЙНЫ

Диссертациялық зерттеу: кең тақырыпты тексерілетін сұраққа айналдыру

01

Әдебиет

Әдебиетке шолу жасап, бәсекелес түсіндірмелерді анықтау.

02

Операционалдандыру

Негізгі ұғымдарды операцияландыру және дерек іріктеу критерийлерін белгілеу.

03

Талдау

Деректерді талдау, қарсы мысалдарды қарастыру, қорытынды шегін көрсету.

Докторанттарға арналған аналитикалық тапсырмалар

01

«Құзырет пен орындау» бойынша екі ғылыми ұстанымды салыстырып, әрқайсысының кемінде бір күшті және бір әлсіз жағын дәлелдеңіз.

02

«I-language және E-language» ұғымын қазақ және ағылшын тілдерінен алынған екі мысал арқылы талдаңыз; дерек пен интерпретацияны бөлек көрсетіңіз.

НЕГІЗГІ НӘТИЖЕ

Негізгі нәтиже: дәл анықтама, әділ салыстыру, негізделген қорытынды

Дәл анықтама

Тіл туралы философиялық сұрақты нақты лингвистикалық сипаттамадан ажырату.

Әділ салыстыру

Теориялық позицияны дерекпен және логикалық аргументпен негіздеу.

Ашық талқылау

Бір тілдік дерекке әртүрлі теория неге әртүрлі түсіндірме береді?

Ұсынылатын әдебиеттер:
Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words.
• Humboldt, W. von (1836). Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues.
• Searle, J. R. (1969). Speech Acts.